

Temirova, N. R. (2020). Formuvannia monumentalno-memorialnoho prostoru Donetska. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia «Istoriia» – Bulletin of the V. N. Karazin KhNU. Series “History”*, 57, 175–189 [in Ukrainian].

Schreck, C. (2019). From ‘Not Us’ To ‘Why Hide It?’: How Russia Denied Its Crimea Invasion, Then Admitted It. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/from-not-us-to-why-hide-it-how-russia-denied-its-crimea-invasion-then-admitted-it/29791806.html> [in English].

УДК 908(477.62):355.48(470+571:477)’’2022/2024’’

DOI: 10.31558/3083-5771.2024.2.12

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВЧОГО РУХУ НА ДОНЕЧЧИНІ У ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2024 РР.)

Валерій Романько

Донецька обласна організація НСКУ

e-mail: rom1952@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3965-024X>

Олексій Романько

Горлівський інститут іноземних мов

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

e-mail: lexinua88@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3138-652X>

Valerii Romanko

The Donetsk regional organization of the NSKU

e-mail: rom1952@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-3965-024X>

Oleksii Romanko

Horliv Institute of Foreign Languages

Donbas State Pedagogical University

e-mail: lexinua88@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3138-652X>

Мета статті – визначити стан краєзнавчої роботи в Донецькій обласній краєзнавчій організації, особливості дослідження та популяризації знань про рідний край краєзнавцями Донеччини у період сучасної російсько-української війни. Актуальність питання, винесеного в заголовок статті, ми вбачаємо у такому: залишити для історії факти та події з розвитку краєзнавчого руху на Донеччині у 2022–2024 рр.; узагальнення, викладені у статті, можуть бути взяті як досвід наступними поколіннями краєзнавців для подальшого удосконалення форм та методів краєзнавчої діяльності; матеріал статті може бути використаний із навчально-виховною метою у за-

кладах освіти різних рівнів, а також стане в нагоді науковцям, краєзнавцям, просвітянам, журналістам.

Питання, взяте нами для висвітлення, тою чи іншою мірою обговорювалося у періодичних виданнях, на деяких наукових конференціях окремими краєзнавцями Донеччини, наприклад, Тетяною Лисак, Оленою Баженовою, Ігорем Зоцом, Євгеном Шаповаловим, Валентиною Соловар, Ігорем Корнацьким, Сергієм Гайдуком та деякими іншими. Але вони зазвичай говорили про проблеми та перспективи свого міста чи району або ж про особисті результати діяльності. Ми ж ставимо за мету узагальнити питання особливості розвитку краєзнавчого руху на Донеччині упродовж більш ніж двох років сучасної війни, до чого причетні дійсні члени Донецької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, висвітлити форми та методи діяльності дослідників рідного краю у цей час.

Під час роботи над статтею ми використовували такі джерела: матеріали з'їздів та наукових конференцій, проведених Національною спілкою краєзнавців України; праці відомих краєзнавців, наукові статті краєзнавців Донеччини, періодику, архівні матеріали.

Ми вбачаємо перспективи для подальшого дослідження краєзнавчого руху на Донеччині у різні часові відрізки. Водночас надалі треба звернути увагу на роль особистості у краєзнавчому русі, на співпрацю краєзнавчих осередків із місцевими громадами та владними структурами, на важливість підготовки молоді до питань вивчення історії рідного краю та на деякі інші питання.

Ключові слова: краєзнавчий рух, рідний край, краєзнавство, Донецька обласна краєзнавча організація, історико-культурна спадщина.

The aim of our article is to present the state of local history work within the Donetsk Regional Local History Organization, the peculiarities of research, and the promotion of knowledge about the native land by local historians of Donetsk region during the current Russian-Ukrainian war.

The relevance of the issue raised in the article is seen as follows: to preserve for history the facts and events concerning the development of the local history movement in Donetsk region in 2022–2024; the generalizations made in the article may serve as experience for future generations of local historians to further improve the forms and methods of their work; the material in this article may be used for educational purposes in institutions of various levels, and will also be useful for scholars, local historians, educators, and journalists.

The issue we address has been discussed to some extent in periodicals and at scientific conferences by individual local historians from Donetsk region, such as Tetiana Lysak, Olena Bazhenova, Ihor Zots, Yevhen Shapovalov, Valentyna Solovar, Ihor Kornatskyi, Serhii Haiduk, and others. However, they usually spoke about the problems and prospects of their own cities or districts, or about their personal achievements. Our goal, on the other hand, is to summarize the development of the local history movement in Donetsk region during more than two years of the current war, involving the active members of the Donetsk Regional Organization of the National Union of Local Historians of Ukraine, and to highlight the forms and methods of their activities during this period.

In writing this article, we used the following sources: materials from congresses and scientific conferences held by the National Union of Local Historians of Ukraine; works of prominent local historians, scientific articles by Donetsk historians, periodicals, and archival materials.

Despite the issues outlined in this article, we see prospects for further research into the local history movement in Donetsk region at different time periods. In future studies, attention should be given to the role of individuals in the movement, the cooperation of local history centers with local communities and authorities, the importance of preparing young people to study the history of their native land, and other related issues.

Keywords: local history movement, native land, local history, Donetsk Regional Local History Organization, historical and cultural heritage.

Нелегкий період проживає наша держава, на різних фронтах мешканці України намагаються зберегти свою свободу та незалежність, відстояти свої землі: бійці ЗСУ зі зброєю в руках захищають рідну землю, волонтери мають тісні зв'язки із захисниками та суспільством, з огляду на свої можливості працює український народ на своїх робочих місцях, утримуючи економіку, зберігаючи традиції, історію та культуру.

Особливе місце у сучасних умовах розвитку суспільства належить краєзнавству, про що наголошує нинішній голова Національної спілки краєзнавців України О. Реєнт: *«Краєзнавству належить виняткове місце у вивченні та збереженні історико-культурної спадщини, багатовікових культурних традицій самобутніх куточків України. Як могутній чинник успішного розвитку українського суспільства ХХІ ст., краєзнавство сприяє прискоренню важливих процесів у різних сферах його суспільно-політичного й духовного життя, лише йому притаманними засобами формує громадянські, духовні, інтелектуальні риси сучасної громади»*¹.

Питання, взяте нами для висвітлення, тою чи іншою мірою обговорювалося у періодичних виданнях, деяких наукових конференціях окремими краєзнавцями Донеччини, наприклад, Тетяною Лисак, Оленою Баженовою, Ігорем Зоцом, Євгеном Шаповаловим, Валентиною Соловар, Ігорем Корнацьким, Сергієм Гайдуком та деякими іншими. Але вони зазвичай говорили про проблеми та перспективи свого міста чи району або ж про свої особисті результати діяльності. Ми ж ставимо за мету узагальнити питання особливості розвитку краєзнавчого руху на Донеччині упродовж більш ніж двох років сучасної війни, до чого причетні дійсні члени Донецької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, висвітлити форми та методи діяльності дослідників рідного краю у цей час.

Мета статті – визначити стан краєзнавчої роботи в Донецькій обласній краєзнавчій організації, особливості дослідження та популяризації знань про рідний край краєзнавцями Донеччини у період сучасної російсько-української війни.

¹ Реєнт, О. П. (2021). *Краєзнавство в Україні: історичні традиції і стратегія розвитку*. Київ, 66.

Під час роботи над статтею залучалися різні джерела: матеріали з'їздів та наукових конференцій, проведених Національною спілкою краєзнавців України; праці відомих краєзнавців, наукові статті краєзнавців Донеччини, періодика, архівні матеріали.

Свій фронт мають і краєзнавці України, зокрема тут, на Донеччині, фронт особливий та відповідальний – краєзнавчий, просвітянський. Дослідження з історії Донецького краю на професійному рівні, на основі об'єктивності та неупередженості, популяризація знань про рідний край доводять, що Донеччина – це здавна українська територія. Так, вона зі своїми особливостями, труднощами, боротьбою з постійними намаганнями північного сусіда нав'язати нам своє скривлене бачення історії та культури Донецького краю.

У спільноті Національної спілки краєзнавців України налічується 130 краєзнавців із Донецької обласної організації. У зв'язку з війною, розпочатою рф 24 лютого 2022 р., покинули рідні домівки та отримали статус ВПО 117 членів НСКУ. Але переважна більшість із них тримають тісний зв'язок із керівництвом Донецької обласної краєзнавчої організації, продовжують у нелегких умовах досліджувати історію рідного краю та популяризувати її у своїх статтях, виступах, книгах. На обліку перебуває переважна більшість жінок та осіб похилого віку. І все ж є такі наші земляки, хто відклав квиток члена НСКУ, переніс плани дослідження та популяризації історії рідного краю на післявоєнний час – після Перемоги, сьогодні зі зброєю в руках захищають Україну – це Дмитро Білько та Андрій Тараман. Інші ж продовжують працювати за фахом – на проукраїнській території Донеччини чи за її межами як внутрішньо переміщені особи, водночас багато хто з краєзнавців здійснює волонтерську діяльність, наближаючи жадану Перемогу.

Яскравим свідченням того, що краєзнавці Донеччини продовжують свої дослідження та оприлюднюють свої знахідки, є їхні виступи на різноманітних конференціях, круглих столах, опубліковані статті у матеріалах конференцій та у періодиці. У тісній співпраці з Донецьким обласним краєзнавчим музеєм краєзнавці провели два важливі заходи: Всеукраїнську науково-практичну онлайн-конференцію на тему «Краєзнавчий рух на Донеччині (08.12.2022) та круглий стіл «Чим живе сучасне краєзнавство» (27.07.2023)¹.

Активну участь краєзнавці Донеччини беруть у конференціях, які організовують Горлівський інститут іноземних мов, Бахмутський краєзнавчий музей та Донецька обласна організація НСКУ. Так, 26–27 жовтня 2023 р. на 7-й Всеукраїнській (з міжнародною участю) науково-практичній онлайн-конференції «Регіоналістика в цивілізаційному вимірі: напрями та перспективи поступу» ви-

¹ Ніколайчук, Д. (2023, 6 серпня). На Донеччині обговорили актуальні питання краєзнавчого руху. *НСКУ*. URL: <https://nsku.org.ua/?p=19319>

ступили члени НСКУ Тетяна Лисак, Валентина Соловар, Ігор Корнацький, Валерій Романько¹.

10 травня 2024 р. у Києві в режимі офлайн пройшла 16 Всеукраїнська наукова історико-краєзнавча конференція «Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал». Організаторами її виступили президія Національної спілки краєзнавців України та голови обласних краєзнавчих організацій. На пленарному засіданні з доповіддю «Хочемо і будемо жити на рідній землі, даній Богом: діяльність краєзнавців Донецчини у період сучасної російсько-української війни» виступив голова Донецької обласної краєзнавчої організації Валерій Романько. Активну участь краєзнавці Донецького краю взяли у секційній роботі цього форуму, де з повідомленнями виступили 12 краєзнавців-земляків: Валентина Соловар (м. Слов'янськ), Петро Гайворонський (м. Покровськ), Володимир Давиденко (м. Слов'янськ), Сергій Гайдук (м. Волноваха), Микола Бривко (м. Сніжне), Ірина Крюченко (Волноваський р-н), Павло Белицький (м. Покровськ), Ігор Корнацький (м. Бахмут), Олег Максименко (м. Краматорськ), Валерій Сиротенко (м. Краматорськ), Тетяна Лисак (м. Слов'янськ)².

Вагому й помітну нішу на краєзнавчому фронті дослідників рідного краю зайняв історико-краєзнавчий альманах «Донецчина: минуле і сучасність», який із 2023 р. став щорічним і через неможливість друкуватися на Донецчині виходить у видавництві «Терен» (м. Луцьк). Альманах має чотири розділи: «Минуле», «Сучасність», «З архіву», «Поетичним рядком». Нелегко давалися статті їхнім авторам. Нemoжливiсть працювати в державних архівах (у багатьох домашні архіви залишилися на окупованих чи прифронтових територіях), обмаль часу та інші проблеми, пов'язані ще й з побутовими та життєвими умовами на новому місці проживання, все це не завадили авторам зробити цікаві матеріали і своєчасно надіслати їх до редакційного портфеля. Вагома роль у випуску перших двох номерів обласного альманаху належить членам редакційної колегії: Тетяні Лисак, Ларисі Лисак, Ігорю Зоцу, Олегу Максименку, Віктору Мандриці. Головним редактором альманаху є голова Донецької обласної організації НСКУ Валерій Романько³.

Важливою формою обміну досвідом стали щорічні Донецькі краєзнавчі читання, участь у яких беруть члени НСКУ, вчителі шкіл, учні та студенти навчаль-

¹ Регіоналістика в цивілізаційному вимірі: напрями та перспективи поступу. *Університетські вісті*. URL: <https://news.donnu.edu.ua/2023/10/04/zaproshuyemo-na-vii-naukovo-praktychnu-onlajn-konferencziyu-regionalistyka-v-czyvilizacijnomu-vymiri-napryamy-ta-perspektyvy-postupu/>

² Ніколайчук, Д. (2024, 9 травня). XVI Всеукраїнська краєзнавча конференція «Краєзнавство у викликах російсько-української війни». *НСКУ*. URL: <https://nsku.org.ua/?p=19643>

³ Донецчина: минуле і сучасність: історико-краєзнавчий альманах. / гол. редактор В. Романько. Луцьк: «Терен», 2023 (1); Донецчина: минуле і сучасність: історико-краєзнавчий альманах (2024). Гол. редактор В. Романько. Луцьк: «Терен», 2024, (2).

них закладів. Ініціаторами та організаторами цих читань, які приурочуються до Всеукраїнського дня краєзнавства, стали члени НСКУ Тетяна Лисак та Лариса Лисак. За підсумками читань виходять збірки матеріалів¹.

Правління Донецької обласної краєзнавчої організації з 2012 р. опікується літературно-мистецькою премією імені Михайла Петренка. Останні три роки у зв'язку з воєнними діями на Донеччині премія вручається у місті Львові, де тимчасово, як внутрішньо переміщена особа, перебуває голова комісії з присудження премії Валерій Романько. За час існування премії нею відзначена 51 особа. Не так просто сьогодні віднайти кошти для премії, виготовити дипломи, закінчуються нагрудні знаки. Але цю добру справу президія обласної краєзнавчої організації не полишає: пам'ять про автора пісні «Дивлюсь я на небо...», відомого українського поета, нашого земляка Михайла Петренка планують зберігати й надалі².

За час воєнних дій в Україні відбулося поповнення лав НСКУ з числа наших земляків – у 2022 та 2023 рр. прийнято до Національної спілки краєзнавців 7 осіб: Ірина Крюченко (м. Волноваха), Олександр Мовчан (м. Краматорськ), Ігор Затулло (м. Дружківка), Максим Котляров (м. Слов'янськ), Анжеліка Тераніс (м. Добропілля), Михайло Мілян (м. Костянтинівка), Віктор Мандрика (м. Барвінкове).

У деяких прифронтових містах Донецької області продовжують проживати та працювати наші краєзнавці. Наприклад, у Слов'янську. Серед тих, хто залишився і надалі проживати у своєму місті, декілька краєзнавців та журналістів, людей віком 60+. Вони час від часу зустрічаються, щоб обмінятися новинами, відзначити День народження колеги-земляка. З грудня 2023 р. до вересня 2024 р. таких засідань провели уже п'ять. Так, Володимир Давиденко розповів про своє перебування у Чехії та зв'язки з чеськими музейниками, від яких привіз Подяку, а тепер надає поради музейникам Барвінкового, відновив археологічні розкопки у Слов'янську, готує збірку своїх вибраних статей; Геннадій Плотниченко розповів про свої нові статті в обласний історико-краєзнавчий альманах, розшукує матеріали про політв'язнів Слов'янська, борців за незалежність України; Віктор Скрипник презентував дві свої нові книги, написані тут, у Слов'янську; завдяки книзі «Овіяні війною» наш земляк став переможцем Всеукраїнського

¹ Збірник наукових праць за матеріалами I Регіон. краєзнавчої конференції «Краєзнавчі читання», присв. Дню краєзнавства, 26–27 травня 2023 р. Заг. ред. Т. Лисак, Л. Лисак. Харків: ТОВ «ПромАрт», 2023. Вип. 1; Збірник наукових праць за матеріалами II Регіон. краєзнавчої конференції «Краєзнавчі читання», присвяченої Дню краєзнавства, 24–25 травня 2024 р. Заг. ред. Т. Лисак, Л. Лисак. Київ: 7БЦ, 2024. Вип. 2.

² Романько, В. (2023). Премія – ознака Соборності. *Слово Просвіти*, (35 (1221)), 9; Романько, В. І. (2023). Літературно-мистецька премія імені Михайла Петренка як одна з форм вшанування пам'яті відомого поета-романтика. *Донеччина: минуле і сучасність: історико-краєзнавчий альманах*, (1), 140–143.

конкурсу «Українська мова – мова єднання»; Валерій Романько представив своє видання 2023 р. «Вибрана публіцистика», за яке отримав першу премію у Всеукраїнському конкурсі імені М. Чабанівського, а також, як редактор, презентував другий номер обласного альманаху «Донеччина: минуле і сучасність». Як учасник 16 Всеукраїнської краєзнавчої конференції, яка відбулася у Києві 10 травня, розповів про її роботу, і поділився враженнями про своє перебування у Львові та організовану там зустріч членів ГО «Донецьке земляцтво у Львові» з Марією Трильовською, донькою Романа Шухевича.

Цікавим було зібрання краєзнавців 6 червня 2024 р., приурочене до Дня журналістики та нещодавно минулого Дня краєзнавців. До слов'янських краєзнавців зі своїми повідомленнями про творчі здобутки приєдналися краєзнавці Микола Зелений із Барвінкового, Олег Максименко із Краматорська, Євген Шаповалов із Дружківки. Очільник обласної організації Валерій Романько вручив Подяки з нагоди Дня краєзнавства М. Зеленому, В. Давиденку, О. Максименку, а дружківським краєзнавцям Є. Шаповалову та В. Качуру вручені Подяки та пам'ятні подарунки від Донецького обласного краєзнавчого музею.

У такий непростий час керівництво Донецької обласної організації намагається не залишати краєзнавців наодинці зі своїми проблемами, а такі зустрічі-спілкування нагадують мирні часи, надихають на нові знахідки та статті, вселяють віру у Перемогу.

У Дружківці член НСКУ Євген Шаповалов упродовж 2022–2023 рр. проводив активну волонтерську діяльність і надавав допомогу ЗСУ, переправляючи своїм транспортом необхідні речі на Схід України. Голова Дружківської міської краєзнавчої організації Володимир Качур дискутує з міською військовою адміністрацією про вік Дружківки, подає чимало пропозицій щодо перейменування вулиць у своєму місті. Два роки саме Володимир Качур та Євген Шаповалов вели дискусію з міською владою за те, щоб із парку «Святогор» прибрали представлені там вироблені з піщаника фігури Петра I, Катерини II, Кутузова, Жукова. Дружківські краєзнавці справедливо вважали, що вся атмосфера міського парку була пронизана імперськими наративами, «руським миром», антиукраїнськими гаслами, тексти та підписи там були російською мовою. Нарешті влітку 2024 р. дерусифікація відбулася – вказані фігури були демонтовані та вивезені з парку у невідомому напрямку. Ця безкомпромісна боротьба місцевих краєзнавців з міською владою завершилася довгоочікуваною перемогою.

Краєзнавець Володимир Березін із Костянтинівки, переїхавши до міста Бережани на Тернопільщині, проводить активну роботу з популяризації життя та діяльності відомих українців з Донеччини – Микити Шаповала, Василя Стуса, Івана Дзюби, Олександра Добровольського та інших, у такий спосіб показуючи там, на західних теренах України, що Донеччина – теж українська.

У Краматорську невтомно працює на краєзнавчій ниві Олег Максименко: він видав дослідження з історії селища Черкаського та солідну працю – антологію-довідник «Українські літератори Краматорська». Презентації цього видання пройшли у Києві, Слов'янську, Краматорську¹.

У Дніпрі в'яжуть маскувальні сітки та проводять бесіди про історію та культуру Донецького краю краєзнавці Валентина Соловар зі Слов'янська та Сергій Гайдук із Волновахи².

У Києві педагоги Тетяна Лисак, Лариса Лисак, журналіст Ігор Зоц та письменник Петро Гайворонський у тісній співпраці з працівниками бібліотеки імені Лесі Українки презентують краєзнавчі видання донецьких краєзнавців (Віктора Скрипника, Ігоря Зоца, Петра Гайворонського, альманах «Донеччина: минуле і сучасність» тощо). 25 липня 2024 р. в Голосіївському мануарі Київського літературно-меморіального музею Максима Рильського відбулася презентація «Довідника-антології: Українські літератори Краматорська» (1868–2023), укладачем якого став член НСКУ з Краматорська, Почесний краєзнавець Донеччини Олег Максименко. Участь у заході також взяли члени президії Донецької краєзнавчої організації Тетяна Лисак та Ігор Зоц³.

У Львові подібне товариство оформлене офіційно у громадську організацію «Донецьке земляцтво у Львові». Таке рішення прийнято на установчих зборах 19 вересня 2022 р. в обласній бібліотеці імені Романа Іваничука, обрали головою донецького земляцтва Валерія Романька, заступником – Михайла Міляна. Переселенці з Бахмута, Слов'янська, Донецька, Краматорська, Костянтинівки, Дружківки тут, у Львові, об'єдналися, щоб разом вирішувати не тільки важливі житлові та побутові питання, а й продовжити дослідження та популяризацію знань про Донецький край. Разом зі львівськими письменниками та бібліотечними працівниками проводили вечори пам'яті Микити Шаповала, Михайла Петренка, презентували обласний альманах «Донеччина: минуле і сучасність», провели зустріч із донькою Романа Шухевича п. Марією Трильовською, дитячі та шкільні роки якої тісно пов'язані з Донеччиною; тричі (2022, 2023, 2024) організовували вручення премії імені Михайла Петренка⁴.

¹ У Краматорську відбулася презентація книги «Українські літератори Краматорська». НСПУ. URL: <https://nspu.com.ua/novini/u-kramatorsku-vidbulasya-prezentaciya-knigi-ukrainski-literatori-kramatorska/> (дата звернення: 07.10.2024); Відбулась презентація книги «Українські літератори Краматорська». Краматорська міська рада. URL: <https://krm.gov.ua/vidbulas-prezentatsiya-knygy-ukrayinski-literatory-kramatorska/> (дата звернення: 30.09.2024).

² Соловар, В. & Гайдук, С. (2023). Наближаємо перемогу в тилу. *Донеччина: минуле і сучасність. Історико-краєзнавчий альманах*, (1), 174–176.

³ Веселицька, Н. (2024). Донбас – це Україна! Відбулася презентація «Довідника-антології: Українські літератори Краматорська» (1868–2023 pp.). *Справи сімейні*. URL: <https://family-times.com.ua/suspilstvo/donbas-ce-ukraina> (дата звернення: 08.04.2024).

⁴ Романько, В. (2023). Премія – ознака Соборності, 9.

Краєзнавці Донеччини взяли активну участь у роботі місцевих комісій з виконання Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії». У Слов'янську Валерій Романько працював як член Комісії з перейменування при Слов'янській МВА та як член Ради при Донецькій ОВА з виконання названого Закону; свій внесок у перейменування вулиць у своїх містах зробили краєзнавці Петро Гайворонський (Покровськ), Володимир Березін (Костянтинівка), Володимир Качур та Євген Шаповалов (Дружківка). До того ж за період повномасштабної війни членами Донецької ОО НСКУ надруковано понад 100 статей на краєзнавчі теми, видано 25 окремих видань (книги, брошури, матеріали конференцій, альманахи).

Зміцнилися ділові зв'язки ДонОО з Донецьким обласним краєзнавчим музеєм – ми впевнилися, що об'єднавши зусилля, можна працювати більш ефективно та продуктивно. Разом провели декілька конференцій, круглих столів, до лав НСКУ прийняли двох працівників музею – Олександра Мовчана та Ігоря Затулло. В. о. генерального директора музею Юрій Коваль до Всеукраїнського дня краєзнавства відзначив подяками 12 краєзнавцям Донеччини.

Члени Донецької обласної краєзнавчої організації Олександр Мовчан та Ігор Затулло на основі матеріалів Донецького обласного краєзнавчого музею провели виставку під назвою «Ген непокори», яку показали мешканцям Львівщини. Ця подія відбулася 17 жовтня 2024 р. у Міжнародний день нематеріальної культурної спадщини у центрі ГО «Центр Просвітництва Ініціативи Підприємництва ім. Миколая Рея польської громади Львівщини» (м. Стрий Львівської обл.). На сайтах Донецького обласного краєзнавчого музею та Донецької обласної військової адміністрації, у повідомленнях про цю подію зазначено: *«це важлива й багатомірна частина нашої недавньої історії. Радянська пропаганда, а згодом і сучасна російська, формували упереджене уявлення про Донеччину, як про територію “русского мира”. Однак зібрані матеріали Донецького обласного краєзнавчого музею доводять протилежне – Донеччина завжди була осередком боротьби за свободу та незалежність України. Учасники заходу – представники місцевої влади, громадських організацій, волонтери, ВПО та інші небайдужі громадяни – мали змогу ознайомитися зі сторінками історії, які роками були сховані в архівах кдб та родинних архівах українських героїв»*. Керівництво області та краєзнавчого музею, як і учасники зібрання у м. Стрию, дякували за проведений захід музейним працівникам, членам НСКУ О. Мовчану та І. Затулло, а також висловили особливу вдячність ще одному члену НСКУ від Донеччини – Дмитру Більку, науковому куратору та автору виставки, який підготував цю виставку ще у Краматорську до повномасштабного вторгнення рф в Україну, а нині захищає державу у лавах 109-ї бригади територіальної оборони¹.

¹ Про «Ген непокори» на Донеччині говорили під час дослідницько-краєзнавчих студій у Львівській області. *Донецька обласна державна адміністрація*. URL: <https://dn.gov.ua/news/>

Правління Донецької обласної краєзнавчої організації приділяє належну увагу роботі з молоддю – зі здобувачами різних освітніх ланок: вчителі шкіл, викладачі гімназій, ліцеїв, коледжів, ЗВО залучають школярів і студентів до участі у різноманітних науково-краєзнавчих конференціях, вихованці для своїх досліджень у Малій академії наук все частіше обирають теми з історії рідного краю. Навіть більше, в Донецькій області створено молодіжну організацію «Молодий краєзнавець Донеччини». Ініціатором цього проекту виступило керівництво Мирноградської міської організації. З цією метою 21 грудня 2021 р. відбулися установчі збори у Мирнограді (школа № 10 – куратор, членкиня НСКУ О. В. Баженова) та у Покровську (школа № 9 – куратор, членкиня НСКУ С. Д. Островська). На сайті Національної спілки краєзнавців України 04.01.2022 повідомлялося: *«Голова Донецької обласної організації НСКУ В. І. Романько особисто вручив посвідчення та значки першим членам новоствореної організації. Він розповів про головну мету її створення, основні напрямки діяльності, побажав молодим колегам-краєзнавцям успіхів у подальшій дослідницькій роботі по вивченню історії рідного краю. Заходи пройшли в урочистій обстановці. Всього було прийнято до лав організації 11 учнів... Молодіжна організація “Молодий краєзнавець Донеччини” – це добровільне творче об’єднання учнівської молоді та юнацтва віком від 14 до 18 років, що забезпечує інтелектуальний і духовний розвиток, підготовку до проведення активної краєзнавчо-пошукової діяльності, сприяє самовизначенню у майбутній професії»*. Зараз проводиться робота зі створення подібної молодіжної організації краєзнавцями Слов’янська, де активно працюють із молоддю досвідчені педагоги-краєзнавці Тетяна Лисак, Лариса Лисак, Валентина Соловар, Ганна Соколова.

До Всеукраїнського дня краєзнавства 2024 р. відзначені грамотами та подяками НСКУ 10 краєзнавців Донеччини, у 2023 р. звання «Почесний краєзнавець України» присвоєно Тетяні Лисак (Слов’янськ) та Сергію Луковенку (Мирноград).

У Фейсбуці діють групи, які подають різноманітну інформацію із життя краєзнавців Донеччини: «Краєзнавці Слов’янщини» – адміністратор Тетяна Лисак; «Дон ОО НСКУ» – адміністратор Євген Шаповалов; «Старий рудник» – адміністратор Сергій Луковенко; «Краєзнавчий осередок “Краяни”. Дружківка» – адміністратор Євген Шаповалов; «Спадщина» – адміністратор Павло Белицький.

Добрі справи краєзнавців Донецького краю у ці два з половиною роки війни свідчать про те, що ДонОО НСКУ і сьогодні, незважаючи на бойові дії на Донеччині, залишається в авангарді українського краєзнавства. Керівництво

Національної спілки краєзнавців України високо оцінило їхню діяльність: наведемо цитату із нещодавно надісланого на адресу очільника донецьких краєзнавців листа з Києва: «*Ваша подвижницька праця з популяризації історії краю зміцнює духовні підвалини нації! Це титанічна праця Ваша і Ваших колег в надскладних умовах воєнного стану. Але як важливо тримати український дух під час війни! Дякуємо Вам! Вітання усім краєзнавцям! Сили, стійкості, мужності! Вистоймо і переможемо! З повагою Руслана Маньковська, заступник голови правління НСКУ, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України*»¹.

Отже, у період сучасної російсько-української війни, незважаючи на нелегкі умови проживання у прифронтовій зоні чи перебування у небезпечних районах як внутрішньо переміщені особи, переборюючи побутові труднощі та у більшості відсутність умов роботи з особистими чи державними архівами, краєзнавці Донеччини зробили вагомий внесок у розвиток українського краєзнавства: досліджено та висвітлено в періодиці, у книгах, в Інтернет-просторі чималий пласт історії Донецького краю, удосконалювалися форми та методи краєзнавчої роботи в нових умовах. Попереду нові виклики та випробування. Віримо, що краєзнавці Донеччини і надалі будуть успішно проводити свою роботу.

References

Lysak, T., Lysak, L. (eds.). (2023). *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy I Rehion. kraieznavchoi konferentsii «Kraieznavchi chytannia», prysviachenoї Dniu kraieznavstva, 26–27 travnia 2023 r.* [Collection of scientific papers from the 1st Regional Local History Conference Local History Readings, dedicated to Local History Day, May 26–27, 2023]. Kharkiv: PromArt, (1) [in Ukrainian].

Lysak, T., Lysak, L. (eds.). (2024). *Zbirnyk naukovykh prats za materialamy II Rehion. kraieznavchoi konferentsii «Kraieznavchi chytannia», prysviachenoї Dniu kraieznavstva, 24–25 travnia 2024 r.* [Collection of scientific papers from the 2nd Regional Local History Conference «Local History Readings», dedicated to Local History Day, May 24–25, 2024]. Kyiv: 7BC, (2) [in Ukrainian].

Nikolaychuk, D. (2023, 6 August). *Na Donechchyni obhovoryly aktualni pytannia kraieznavchoho rukhu* [Discussion on the pressing issues of the local history movement in Donetsk]. NSKU. Retrieved from <https://nsku.org.ua/?p=19319> [in Ukrainian].

Nikolaychuk, D. (2024, 9 travnia). *XVI Vseukrainska kraieznavcha konferentsiia «Kraieznavstvo u vyklykakh rosiisko-ukrainskoi viiny»* [XVI All-Ukrainian Local History Conference «Local History in the Challenges of the Russo-Ukrainian War»]. NSKU. Retrieved from <https://nsku.org.ua/?p=19643> [in Ukrainian].

¹ Романько, В. І. (2024). Продовжуємо досліджувати історію, працювати на краєзнавчому фронті. *Донеччина: минуле і сучасність. Історико-краєзнавчий альманах*, (2), 6.

Premia – oznaka Sobornosti [Award – a Sign of Unity]. (2023, august 31 – september 6). *Slovo Prosvity*, 35(1221), 9 [in Ukrainian].

Pro «Hen nepokory» na Donechchyni hovoryly pid chas doslidnytsko-kraieznavchykh studii u Lvivskii oblasti [The Gene of Defiance in Donetsk Was Discussed During Research and Local History Studies in Lviv Region]. (2024, 18 zhovtnia). *Donetska oblasna derzhavna administratsiia*. Retrieved from <https://dn.gov.ua/news/pro-gen-nepokori-na-donechchini-govorili-pid-chas-doslidnicko-kraieznavchih-studij-u-lvivskij-oblasti> [in Ukrainian].

Rehionalistyka v tsyvilizatsiinomu vymiri: napriamy ta perspektyvy [Regional studies in the civilizational dimension: directions and prospects]. (2023, 4 october). *Universytetski visti*. Retrieved from <https://news.donnu.edu.ua/2023/10/04/zaproshuyemo-na-vii-naukovo-praktychnu-onlajn-konferencziyu-regionalistyka-v-czyvilizacijnomu-vymiri-napryamy-ta-perspektyvy-postupu/> [in Ukrainian].

Reient, O. P. (2021). *Kraieznavstvo v Ukraini: istorychni tradytsii i stratehiia rozvytku* [Local history in Ukraine: historical traditions and development strategy]. Kyiv [in Ukrainian].

Romanko, V. (ed.) (2023). *Donechchyna: mynule i suchasnist: istoryko-kraieznavchy almanakh* [Donechchyna: Past and Present: Historical and Local History Almanac], (1). Lutsk: Teren [in Ukrainian].

Romanko, V. (ed.) (2024). *Donechchyna: mynule i suchasnist: istoryko-kraieznavchy almanakh* [Donechchyna: Past and Present: Historical and Local History Almanac], (2). Lutsk: Teren [in Ukrainian].

Romanko, V. (2023). Premia – oznaka Sobornosti [Award – a Sign of Unity]. *Slovo Prosvity*, 35(1221), 9 [in Ukrainian].

Romanko, V. I. (2023). Literaturno-mystetska premia imeni Mykhaila Petrenka yak odna z form vshanuvannia pam'iaty vidomoho poeta-romantyka [The Mykhailo Petrenko Literary and Art Prize as a Form of Honoring the Famous Romantic Poet]. *Donechchyna: mynule i suchasnist: istoryko-kraieznavchy almanakh*, (1). Lutsk: Teren, 140–143 [in Ukrainian].

Romanko, V. I. (2024). Prodozhuemo doslidzhuvaty istoriiu, pratsiuvaty na kraieznavchomu fronti [Continuing to Study History, Working on the Local History Front]. *Donechchyna: mynule i suchasnist: istoryko-kraieznavchy almanakh*, (2). Lutsk: Teren, 6 [in Ukrainian].

Solovar, V., & Haiduk, S. (2023). Nablyzhaemo peremohu v tyliu [Bringing Victory Closer in the Rear]. *Donechchyna: mynule i suchasnist: istoryko-kraieznavchy almanakh*, (1). Lutsk: Teren, 174–176 [in Ukrainian].

U Kramatorsku vidbulasia prezentatsiia knyhy «Ukrainski literaturni Kramatorska» [Presentation of the Book «Ukrainian Writers of Kramatorsk»] (2024, 10 zhovtnia). *NSPU*. Retrieved from <https://nspu.com.ua/novini/u-kramatorsku-vidbulasya-prezentaciya-knygi-ukrainski-literaturni-kramatorska/> [in Ukrainian].

Veselytska, N. (2023, 8 kvitnya). Donbas – tse Ukraina! Vidbulasia prezentatsiia «Dovidnyka-antolohii: Ukrainski literaturni Kramatorska» (1868–2023 rr.) [Donbas is Ukraine! Presentation of the «Reference Anthology: Ukrainian Writers of Kramatorsk (1868–

2023)»]. *Spravy simeini*. Retrieved from <https://familytimes.com.ua/suspilstvo/donbas-ce-ukraina> [in Ukrainian].

Vidbulas prezentatsiia knyhy «Ukrainski literatory Kramatorska» [Presentation of the Book «Ukrainian Writers of Kramatorsk»]. (2024, 30 veresnia). *Kramatorska miska rada*. Retrieved from <https://krm.gov.ua/vidbulas-prezentatsiya-knygy-ukrayinski-literatory-kramatorska/> [in Ukrainian].

УДК 355.4(477.62-21Маріуполь)«2014-04»

DOI: 10.31558/3083-5771.2024.2.13

МАРІУПОЛЬ: КВІТЕНЬ 2014 Р. ПОЧАТОК АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ ОПЕРАЦІЇ

Володимир Романцов

Маріупольський державний університет

romantsov_v@ukr.net

ORSID ID <http://orcid.org/0000-0002-9019-4149>

Наталя Романцова

Маріупольський державний університет

romantsova_n@ukr.net

ORSID ID <http://orcid.org/0000-0001-5032-1097>

Volodymyr Romantsov

Mariupol State University

romantsov_v@ukr.net

ORSID ID <http://orcid.org/0000-0002-9019-4149>

Natalya Romantsova

Mariupol State University

romantsova_n@ukr.net

ORSID ID <http://orcid.org/0000-0001-5032-1097>

Завдання наукового дослідження полягає в необхідності проаналізувати стан наукової розробки теми, початок антитерористичної операції (АТО) на Сході України, обставини її реалізації в Маріуполі.

Методологія статті базується на засадах комплексного застосування сучасних теоретичних підходів, передбачає поєднання історичного та історіографічного аналізу, історичного регіоналізму, що пов'язано з застосуванням міждисциплінарного соціогуманітарного аналізу проблеми.

Історіографічний аналіз зазначеної проблеми засвідчив фрагментарне висвітлення теми. Її джерельна база потребує розширення завдяки долученню архівних матеріалів, відомостей із соціальних мереж, джерел особового походження.